

Élet és Irodalom, 2004. március 5.

Dinasztiák

Fokasz Nikosz

Egy világtörténelmi forma utolsó fázisa a *komédiája*. Görögország isteneinek, akik már egyszer tragikusan halálos sebet kaptak Aiszkülosz Leláncolt Prométheuszában, még egyszer komikusan meg kellett halniuk Lukianosz Beszélgetéseiben. Miért halad így a történelem? Hogy az emberiség *derűsen* válják meg múltjától.

Karl Marx: *A hegeli jogfilozófia kritikájához*

Görögországban egyre gyakrabban emlegetik mostanában a Goodbye Lenin című filmet. Jóízűen ironizálnak politikusaikon (s ezzel persze leginkább magukon, hiszen mégiscsak az *ő* politikusaik), mondván, hogyha valaki Görögországban a hatvanas évek legelején kómába esett volna, és csak napjainkban ébredne fel, a napi politikai hírek hallatán joggal vélhetné úgy, hogy csupán egy rövid éjszakát aludt át.

1961. október 29-én ugyanis parlamenti választásokat tartottak Görögországban. Az esélyesek kiléte egy pillanatig sem volt kérdéses, hiszen a belpolitikai életet hosszú ideje két nagy politikai tábor uralta. A jobboldal gyűjtőpártja, a Nemzeti Radikális Unió (ERE) és a Centrum Unió végül is a szavazatok több mint nyolcvan százalékát gyűjtötte be. Együttes sikerük nem kis mértékben annak volt köszönhető, hogy élükön nagy nevű, sokat tapasztalt politikusok *Konsztantinosz Karamanlisz* és *Georgiosz Papandreu* vetélkedtek a miniszterelnöki pozícióért.

Idén tavasszal, egészen pontosan 2004. március 7-én szintén parlamenti választásokra kerül sor Görögországban. Az esélyesek kiléte jól ismert, hiszen a görög belpolitikai életet hosszú ideje két nagy politikai tábor, a konzervatív jobboldal, és az időről-időre baloldali retorikától sem teljesen idegenkedő centrum uralja. Az őket képviselő gyűjtőpártok, a jobboldali Új Demokrácia és a centrista PASZOK együttesen a szavazatok akár kilencven százalékára is számíthatnak. A két nagy párt vetélkedésének kimenetele, a győztes kiléte azonban nagymértékben függ attól, hogy miként alakul vezetőik *Konsztantinosz Karamanlisz* és *Georgiosz Papandreu* személyes párviadala.

A párbajhősök persze nem azonosak, bár éppenséggel lehetnének. Negyven év egy görög politikus pályafutásában nem számít igazán hosszú időnek. Az idősebb Karamanlisz például 1935-ben lett először parlamenti képviselő, hogy hatvan éves politikai pályafutását – nyolc év miniszteri, tizennégy év miniszterelnöki, s végül (a nagy Színész búcsújátéka!) tíz év köztársasági elnöki szolgálattal a háta mögött – nyolcvannyolc éves korában, 1995-ben zárja le. 1961-ben miniszterelnökként már ő írta alá Görögország társulási egyezményét az EGK-val, hogy aztán 1979-ben ugyanebben a funkcióban, ugyanő lássa el kézjegyével a csatlakozási egyezményt is. Az ilyen hosszú és ennyire sikeres politikai pályafutás persze ritka, de korántsem példátlan Görögországban. Ma is van a görög parlamentnek olyan tagja, a nyolcvanhatodik életévét meghazudtolóan friss (na ja, krétai, s állítólag ők élnek a legtovább Európában), aktív, és még mindig rendkívül befolyásos exminiszterelnök *Konsztantinosz Mitsotakisz*, aki először 1946-ban lett parlamenti képviselő.

Lehetnének tehát, de mégse ..., s mégsem pusztán névazonosság! Karamanliszéknál ugyanis ezúttal az *unokaöcs*¹, Papandreueknál pedig az *unoka* ismétli meg felmenőik vetélkedését.

Nos, ez az a pillanat, amikor ebben az országban (vagyis itthon Budapesten, és nem otthon Athénben, de az ilyesmi úgyis magánügy ..., ezért kotyogom ki) egy magamfajta ötven feletti értelmiséginek, aki a hetvenes években szakmája – matematikus – elsajátítása mellett, olykor-olykor Marx szövegekbe is beleszimatolt, rögtön a *brumaire tizennyolcadikájának* kezdősorai jutnak az eszébe (ezért nem az lett a mottó!). Eszerint Hegel megjegyzi valahol², hogy minden nagy világtörténelmi tény és személy úgyszólván kétszer kerül színre. Azt már Marx tette hozzá, hogy egyszer, mint tragédia, másszor, mint bohózat.

A görög belpolitika elmúlt néhány évtizede semmiképpen sem tekinthető világtörténelmi léptékűnek, szereplői sem idézik az antik görög isteneket, mégis úgy tűnik, mintha most Görögországban is, ezzel a Marx által emlegetett másodszori színrevittel próbálkoznának.

A tragédia

1961-ben a görög belpolitikai életre még az 1946-49-es polgárháború árnya vetült. A harcok ugyan 1949 őszén végleg véget értek, a szemben álló felek azonban ugyancsak sokat tettek azért, hogy a polgárháborús pszichózis továbbra is fennmaradjon. A betiltott kommunista párt jórészt emigrációba kényszerült vezérkara meghirdette például, hogy hívei a katonai vereség ellenére „*lábhoz tett fegyverrel*” várják a szocialista forradalom közelinek prognosztizált eljövételét. A polgárháborús győztesek – kisebb részben a centrum, döntően pedig a konzervatív, monarchista jobboldal pártjai – ugyanakkor, a maguk részéről még a hatvanas években is érvényben tartották a polgárháborús törvénykezés, emberi és polgári szabadságjogokat korlátozó rendkívüli intézkedéseit. Az Alkotmánybíróság is csak tizenhárom évvel a harcok elülte után volt képes „*napnál világosabb*” tényként kezelni, hogy a „*zendülés*”³ véget ért.

A polgárháború okozta szeizmikus mozgások természetesen alaposan átrendezték a politikai palettát. Régi, nagy tradíciójú pártok süllyedtek el, miközben a számtalan új, és többségében sikertelen között néhány nagyon sikeres is színre lépett. A pártok tartóssága és sikere azon múlt, hogy mennyire voltak képesek valamelyik nagy politikai tábor egyedül hiteles képviselőjeként felmutatni magukat.

A képlet a baloldalon volt a legegyszerűbb. E tábor politikai identitása egyértelműen a polgárháború harcaiban jött létre. A közös harcok rendkívül erős, mindent átható és friss élménye adta e tábor belső kohézióját. Az a párt számíthatott itt sikerre, amely felvállalta és magáénak vallotta ezt a polgárháborús hagyományt. Miután a kommunista pártot 1947-ben betiltották, ezt a szerepet az 1951 -ben alakult Egyesült Demokratikus Baloldal (EDA) nevű párt vette át.

A jobboldalon egyik kicsit bonyolultabb volt a helyzet. Ez a tábor ugyanis, a polgárháború kihívásával már kész, az első világháború táján kialakult és megszilárdult politikai identitással, – saját hősökkel és szimbólumokkal, elkötelezett és hűséges választói tömegekkel, sok évtizedes múltra visszatekintő politikai elittel, s mindezt megjelenítő erős párttal – nézett szembe. A második világháborús német megszállás⁵ és a polgárháború nyolc szűk esztendeje természetesen alapjaiban kezdte ki ezt a hagyományt. Az ötvenes évek elejére azonban nemcsak rekonstruálták a régi tradíciót, hanem sikeresen ötvözték a polgárháborús győztesek új identitásával, így akárcsak a baloldalon 1951-re itt is létrejött a megújult tábor egyedüli képviselőjét ellátó erős, új, nagy párt.

A politikai paletta két széle közti meglehetősen tágas(!) térben elhelyezkedő centrum történelmi gyökerei és társadalmi beágyazottsága legalább olyan régi, erős és szilárd

volt, mint a jobboldalé. A polgárháborút követően azonban – a két szélső pólus vonzásából adódó széthúzó erők, továbbá a politikai tábor egyedüli *vezérének* szerepéről ábrándozó becsvágyó pártvezetők személyes vetélkedése miatt – politikai képvisellete az ötvenes évek folyamán mindvégig szétforgácsolt maradt. Nem sikerült egységes politikai pártot létrehoznia, ami miatt parlamenti képviselte és kormányzati szerepe elmaradt társadalmi támogatottságától⁴. Új jelenségként az ötvenes évek végén, hagyományos szavazóinak egy része is kezdett átszavazni a baloldalra, ezzel büntetve vezetőik vélt vagy valós tehetetlenségét.

Minden jel arra mutatott tehát, hogy az 1961-es választások a jobboldali establishment és a rendszerkritikai baloldal közötti polarizált küzdelem jegyében zajlanak. A forgatókönyv azonban másként alakult. Egy hónappal a választások előtt a *nagyapa*, Georgiosz Papandreu vezetésével, – nyolc centrista párt, alkalmi választási szövetségeként – létrejött a győzelmi reményeket is tápláló Centrum Unió. A választásokat ennek ellenére elsöprő fölényrel, a *leadott* szavazatok több, mint ötven százalékának megszerzésével a jobboldal nyerte. A fényes diadal azonban napokon belül vesszőfutássá változott mind a jobboldal egésze, mind személyesen a *nagybácsi*, Konsztantinosz Karamanlisz számára.

A Centrum Unió vezetői ugyanis a jobboldal győzelmét „*erőszak és család*” eredményeként bélyegezték meg⁶. *Számunkra a parlament hamis, a létrejött többség és az ERE kormánya illegális.* – mondták. Papandreu egyenesen választási puccsról beszélt. Az ellenzék a választásokat lebonyolító ügyvezető kormány⁷ fejének vád alá helyezését követelte, és megtagadta, hogy részt vegyen a parlament alakuló, ünnepi ülésén.

Hamarosan kiderült, hogy a választási eredmények megkérdőjelezése az ellenzék részéről nem csupán pillanatnyi ötlet, hanem stratégiájának állandósult eleme. A Papandreu által „*kérlelhetetlen harcnak*” elkeresztelt mozgalom nagyon gyorsan kilépett a parlamenti obstrukció keretei közül. A Centrum Unió ifjúsági szervezete által kezdeményezett nagygyűléseket, tömeges diáktüntetések, majd az ellenzéki vezetők országjáró körútjai követték. A mozgósítások egyre kiterjedtebbé váltak, s ezzel együtt lassan, fokozatosan a mozgalom jellege is módosult. Tulajdonképpen egy hagyományos paraszti társadalom helyébe lépő, s éppen öntudatra ébredő városi, szolgáltató társadalom talált váratlan politikai kifejeződési formát a „*kérlelhetetlen harc*” napi küzdelmeiben. Résztvevői a továbbiakban már nem egyszerűen a kormánypolitika bírálóit, hanem a „*jobboldal államának*” teljes elutasítását képviselték. Ez a metamorfózis hozzájárult a centrum és a baloldal szavazótáborának közeledéséhez, egy korábban elképzelhetetlennek tartott jobboldallelenséges egységfront, s ezzel egy olyan új politikai identitás létrejöttéhez, amelynek egyetlen meghatározó eleme *jobboldal-ellenessége* volt.

E közös harcok emléke jelenti a forrásvidékét a görög belpolitika és ezen belül a görög értelmiség sajátos jobboldal-ellenességének, vagy ha úgy tetszik baloldaliságának⁸. Ezzel magyarázható, hogy a baloldali eszmerendszer szimpatizánsainak köre sokszorosan meghaladja a politikai baloldal egyébként szokásos választási befolyását.

A politikai válság 1963 tavaszán forrpontig hevült, amikor meggyilkolták – a balkáni játékok atlétikai bajnokaként országosan ismertté, orvosként pedig rendkívül kedveltté vált baloldali képviselőt – Grigorisz Lambrakiszt⁹. Temetése volt a legnagyobb tömegtüntetés a polgárháború befejezése óta. A gyilkosság sajnos leginkább a szembenálló politikai ellenfelek kölcsönös gyalázkodásra adott alkalmat, ami helyrehozhatatlanul elrontotta a két legbefolyásosabb politikai vezető, Papandreu és Karamanlisz személyes viszonyát. A mai is mindenki által korrektnek tartott ügyészi vizsgálat szerint a kormányt sem közvetlen, sem közvetett felelőség nem terhelte a gyilkosságért. Ugyanakkor, ugyanezen vizsgálat révén sajátos összefonódásra derült fény az állami erőszakszervezetek és bizonyos paramilitáris szerveződések között. A vizsgálatnak ez az eredménye a baloldal kivételével – *de hát ők úgy is évek óta farkast kiáltanak!* – a politikai elit részéről sajnálatosan kevés figyelmet kapott.

Úgy tűnt aggodalomra csakugyan semmi ok. Az egyre szélesedő tömegmozgalom hatására előrehozott választásokból a Centrum Unió 1963 novemberében a legerősebb pártként került ki, majd a néhány hónapra rá megismételt választásokon egymaga abszolút többséget is szerzett. A mozgalom célba ért! A kérelhetetlen harc megigazult, s vezetője, a politikustársai közül karizmatikus vezérként kiemelkedő Georgiosz Papandreu hívei körében ekkor nyerte el a „*demokrácia nagy öregje*” eposzi jelzöt.

A történet azonban hamarosan tragikus fordulatot vett. A mozgalom radikalizálódásától megriadt, vagy egyszerűen csak hatalomféltésből aktivizálódott jobboldali erők a nálunk kommunista praktikaként ismert szalámi-taktika révén megbuktatták Papandreu kormányát. Az így kialakult tartós politikai válság pedig mintegy előkészítette a talajt a titokban már az ötvenes évek vége óta szerződő szélsőjobboldal számára a görög parlamentáris demokrácia felszámolására. Egy megújuló, modernizálódó Görögország helyett, az ezredesek hétéves diktatúrája következett.

Bohózat?

Az ideai választásoknak nincs az 1961-es választásokhoz hasonló tétjük. Görögországban a parlamentáris demokrácia évtizedek óta olajozottan működik. Az ország több mint két évtizede az EU teljes jogú tagja, ahol a kezdeti feketebárányból, különösen a most belépők szemében, lassan-lassan bezzeg ország lett. Ha késéssel is, de sikerült teljesítenie a szigorú maastrichti konvergencia kritériumokat, és a tervezett időben belépett az euró övezetbe is. Rendezte viszonyát szomszédaival, kiegyensúlyozott, bár még korántsem stabil kapcsolatokat épített ki Törökországgal. Ciprusnak az Európai Unióba való felvétele a nemzeti sérelmek egyetlen, mai is égő sebére jelenthet végre gyógyírt. Tavaly felszámolták a csaknem három évtizedig teljesen arctalanul működő *November 17* terrorszervezetet, idén olimpiát rendeznek, Athénben új repülőtér, három metróvonal épült, az egész ország egyetlen építési terület, évtizedes infrastrukturális lemaradást dolgoznak le.

Mindezek a sikerek az elmúlt két kormányzati ciklus alatt születtek, és egyértelműen a PASZOK elnökének, Konsztantinosz Szimitisz miniszterelnöknek a személyéhez köthetők. Azt gondolnánk, hogy ha egy demokratikus parlamentáris rendszerben lehet egyáltalán olyan politikai vezető, aki nyugodtan hátradőlve várhatná a közelgő választásokat, akkor az ő. Nos, ezzel szemben az elmúlt egy évben nem volt olyan közvéleménykutatás, amelyben ne az *unokaöcs*, Konsztantinosz Karamanlisz által irányított ellenzéki Új Demokrácia vezetett volna 7-8% százalékkal.

Hosszan sorolható kormányzati eredmények, és népszerűtlen kormány. Rosszul adnák el magukat? Ellenkezőleg. A fenti sikerek tálalása profi módon történt. Ráadásul szerencsájük is volt, hiszen az EU bővítés ünnepélyes aláírási ceremóniájára éppen a görög elnökség alatt Athénben került sor, és higgyék el, a kormányzati propaganda ennek minden elemét ki is használta. De semmi ..., a két párt közti különbség egy fikarcnyit sem változott.

Tavaly a nyári uborkaszazon végeztével a miniszterelnök nagyszabású szociális csomagot jelentett be ..., semmi. Az olimpiai játékok közeledtével, az elmúlt őszy folyamán nem volt olyan hét, hogy valamelyik kormánytag – többnyire maga a miniszterelnök – ne adott volna át valamilyen jelentős beruházást ..., semmi. A két párt közötti 7-8 százalékos különbség megingathatatlanak bizonyult. S hogy a paradoxon még feltűnőbb legyen, ugyanezen közvéleménykutatások alapján a megkérdezettek többsége úgy találta, hogy Szimitisz kihívójánál jóval alkalmasabb a miniszterelnöki pozíció betöltésére.

Hát akkor ..., ki érti ezt? A kormánypárt lemaradásának valódi okait keresve kezdetben mindig valamiféle igen-de típusú okoskodásba bonyolódtam, míg rá nem jöttem, hogy a magyarázat alapján véve egész egyszerűen az, hogy – már bocsánat, de – *megunták ezeket a pofákat*. A PASZOK ugyanis a parlamenti demokráciákban eléggé szokatlan módon

1981 óta – egy azóta már mindenki által csak balesetként kezelt, hároméves rövidzárlatot leszámítva – folyamatosan egyedül kormányoz.

Ha a közönség zsöllyében ülve ásitózik, sőt menni készül, akkor vagy az előadást kell megváltoztatni, vagy a szereposztást. Az előadással, értsd a kormányzati politikával nincs mit tenni. Globalizált világunkban bármely kormányzat mozgástere oly csekély, hogy itt csak retorikai fogásokról lehetne szó ..., ahhoz pedig már túlságosan is jól ismerik őket. Marad tehát az új szereposztás, s ezért találta ki a PASZOK legszűkebb vezérkara, hogy Szimitisz pártelnöki, s ezzel járó miniszterelnök jelölti pozícióját az *unoka*, Georgiosz Papandreu vegye át.

Új szereplő? Ugyan mitől lenne új az a politikus, aki már a nyolcvanas évek közepén – melleleg ..., illetve egyáltalán nem melleleg, *apja* kormányában – miniszter volt, az utóbbi öt évben pedig ő irányította a külügyi tárcát. Az eddigi unalom itt látszik komédiába fordulni. Pedig a PASZOK vezérkara tudta mit csinál. Ezzel a húzással a választási küzdelmet, *személyek, nevek, politikus dinasztiák* küzdelmévé alakította át. Olyan játékká, amelyet a választók jól ismernek, otthonosan mozognak benne, és amely iránt különös vonzalmat éreznek. Úgy tűnik a számítás bevált. A görögök ezúttal is belementek a játékba, mivel a két párt közti különbség, a legújabb közvéleménykutatások szerint, hihetetlen de igaz, 2,5%-ra csökkent.

A pártpolitikának ez a személyessége – amely része egyébként annak a sokkal általánosabb kulturális hagyománynak, amely a leghétköznapibb ügyleteket, bevásárlást, közlekedést, hivatali ügyintézését, még ma is közvetlenül személyes viszonyként kezel – a 19. század második felére nyúlik vissza. Szociális és kulturális alapjait azonban még az Oszmán birodalom idején a helyi lakosság és előjáróik között formálódott kliens-patrons viszonyok alkotják. A 19. században függetlenné váló Görögországban ezek a kapcsolatok politikai – *én adom a szavazatomat, te meg patronálsz a családomat* típusú – csereviszonyok jellegét öltötték. Ez lehetővé tette, hogy a helyi előjárók egy része fokozatosan felhagyjon minden egyéb gazdasági tevékenységgel, és főfoglalkozású politikussá váljon. Ez a forrása a politikus dinasztiák megjelenésének is, hiszen ettől kezdve e családok legfőbb erőforrása a helyi klienseikhez fűződő, generációkon is átörökíthető kapcsolati tőke, mely lehetővé tette a választóköri hűbértokként való átörökítését. E családok politikus termelésbe fogtak, hiszen rájöttek arra, hogy ez a legjobban értékesíthető termékük.

A politikai pozíció általában az apa és fiú között öröklődött, de vannak leányági örökösök is. Előfordult, hogy az apa váratlan halálakor elárvult politikai feudumot, a fiú nagykorúvá válásáig átmenetileg az anya vette át. Így alakultak ki a több generáción áthúzódó politikus dinasztiák. A meglepő azonban nem is annyira e mechanizmus 19. századi megjelenése, hanem az, hogy – áthúzódva az egész huszadik századon – még ma is működni látszik.

Pillanatnyilag 40 olyan képviselőjelöltet ismerünk, akinek az apja is képviselő volt. Több olyan eset is van, amikor apa és lánya, vagy apa és fia éppen egyszerre képviselő. Ma is vannak olyan politikus családok, amelyek a modernkori görög állam megalapításának pillanatától kezdve politikai szerepet játszanak. A PASZOK jelenlegi kampányfőnökéről eddig is tudtuk, hogy a nagyapja tábornok, és puccsal hatalomra került diktátor volt a húszas években. Az csak a napokban derült ki, hogy valamelyik őse az 1821-es forradalmat követő első görög nemzetgyűlésnek is tagja volt. A már említett Mitszotakisz közvetlen felmenői között apja képviselő, nagybátya miniszter volt, ami pedig az utánpótlást illeti, már az is biztosítva van, hiszen *lánnya* egy kulturális miniszteri pozícióval a háta mögött, jelenleg éppen Athén polgármestere. Ha Konsztantinosz Karamanlisz megbotlana a mostani választásokon, akkor szinte biztosra vehető, hogy a Mitszotakisz dinasztia fogja visszavenni az Új Demokrácia vezetését, és a Mitszotakisz *lánny* fogja betölteni *apja* egykori pozícióját a pártelnöki székben.

Az 1821-es forradalomból született újkori Görögország egész történetén átívelő politikai dinasztiára a Zaimisz család a legjobb példa. A család a nyugat-görögországi kikötőváros, Patrasz környékén már a 18. század végén kiterjedt és stabil klientúrával rendelkezett. Erre a helyi befolyásra támaszkodva meghatározó szerepet töltek be a forradalomban. A család akkori feje mindjárt a kezdet kezdetén, még meglehetősen cseppfolyós politikai helyzetben, és csak épphogy formálódó intézményi rendszerben, 1826 és 1827 között, az államfői funkcióknak megfelelő pozíciót töltötte be.

Zaimiszék először 1869-ben adtak miniszterelnököt az országnak, aki rövid időn belül mindjárt kétszer is betöltötte ezt a pozíciót. Rajta is túltett azonban fia, Alexandrosz Zaimisz, aki a Nemzeti Bank vezérigazgatói pozíciója, különféle miniszteri posztok mellett egy ideig Kréta kormányzója, a parlament elnöke, 1897 és 1928 között pedig összesen hatszor volt miniszterelnök, hogy aztán az 1929 és 1935 közötti időszakban kétszer még köztársasági elnökké is válasszák. A család befolyása azóta meggyengült. A folytonosság foszladozik, új dinasztiák léptek a helyükre. Egy mai leszármazottjuk azonban – Atlantában tanult, éveken keresztül Brüsszelben, az Európa parlament mellett dolgozó, világlátott fiatal ember – úgy döntött, hogy idén ő is képviselőnek jelölteti magát. S mit gondolnak melyik körzetet választotta parlamenti ugródeszkának? Természetesen a család hátszágát, országos befolyásuk egykori forrását, Patrasz környékét.

Utóirat

A baloldalon nincsenek politikai dinasztiák.

---

¹ „Caussidière Danton helyett, Louis Blanc Robespierre helyett, ... az unokaöcs a nagybátya (kiemelés tőlem - FN) helyett.” Karl Marx Louis Bonaparte brumaire tizennyolcadikája

² Hogy hol? Érdekes ez eddig valahogy sosem érdekelt. Most utána lapoztam, Hegel: *Vorlesungen über die Philosophie der Geschichte* harmadik részéről van szó, s a MEM 8. 61. jegyzetéből az is kiderül, hogy Marx, feltehetően Engels egyik leveléből ismerhette csupán a kérdéses passzust, ettől lehetett ilyen nagyvonalúan pongyola az utalás.

³ A polgárháború kifejezés használata is csak nagyon lassan vált elfogadottá a jobboldal részéről. A „*kívülről irányított banditaháború*” minősítés sokkal inkább megfelelt politikai céljaiknak, és ízlésüknek.

⁴ A megszállók között ott voltak az olasz és a bolgár katonai erők is, de magát a megszállást a német katonai győzelem tette lehetővé.

⁵ Mindebben természetesen szerepet játszottak a mindenkor győztes pártot változatos módon premizáló választási rendszerek.

⁶ Mint azóta számos vizsgálat bebizonyította, megalapozottan. Az államhatalmi szervek, elsősorban vidéken a választási eredményt befolyásoló mértékben gyakoroltak nyomást a lakosságra. Az igazsághoz hozzátartozik, hogy a jobboldal e nélkül is megnyerte volna a választásokat. Igencsak kérdéses azonban, hogy a parlamenti abszolút többséget elérte volna.

⁷ A görög parlamentáris rendszer egyik jellegzetessége, és a szembenálló politikai felek kölcsönös bizalmatlanságának jele, hogy a választásokat, a választási kampány hivatalos beindulásától ügyvezető kormányok bonyolították. Ezzel a szokással csak az ezredesek diktatúrájának 1974-es bukását követő új parlamentáris rendszerben hagytak fel.

⁸ Számos jelét láthatta ennek a meglepett magyar közvélemény is a Jugoszlávia bombázása, illetve az iraki háború idején kibontakozott tiltakozó mozgalmak idején.

⁹ Erről a gyilkosságról szólt az egykor nagysikerű *Z- avagy egy politikai gyilkosság anatómiája* című film, amelyben Lambrakis személyét Yves Montand alakította.